

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет української філології
Кафедра української мови та методики її навчання

З. І. Комарова

**ЛАБОРАТОРНІ РОБОТИ З
ФОНЕТИКИ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ**

Завдання і методичні рекомендації
для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр»
за спеціальністю «014.01 Середня освіта (Українська мова
і література)»

Умань
ПП Жовтий О. О.
2016

УДК 811.161.2(075.8)
ББК 81.411.1я73С89

*Рекомендовано вченою радою факультету української філології
(протокол № 2 від 26 жовтня 2016 року)*

Рецензенти:

Січкач С. А. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри практичного мовознавства Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Тищенко Т. М. – кандидат філологічних наук, професор кафедри української мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Комарова, З. І. Лабораторні роботи з фонетики сучасної української літературної мови : завдання і методичні рекомендації для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю «014.01 Середня освіта (Українська мова і література)» : навчально-методичний посібник / Зоя Іванівна Комарова; Уманський ДПУ імені Павла Тичини. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2016. – 38 с.

Навчально-методичний посібник містить завдання до лабораторних робіт із фонетики сучасної української літературної мови, а також методичні рекомендації до їх виконання і зразки оформлення завдань. Практична частина посібника спрямована на вироблення в здобувачів вищої освіти навичок спостереження, порівняння, аналізу та класифікації фонетичних одиниць і явищ, осмисленню певних закономірностей, зроблених висновків. Запропоновані методичні коментарі до кожного завдання допоможуть студентам під час їхньої самостійної роботи.

Адресований здобувачам освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю «014.01 Середня освіта (Українська мова і література)».

© Комарова З. І., 2016

Лабораторна робота № 1

Система вокалізму і консонантизму сучасної української мови

Завдання перше

Записати подані слова фонематичною і фонетичною транскрипціями. У виділеному слові охарактеризувати звукові вияви голосних фонем, а в підкресленому – звукові вияви приголосних фонем.

Методичні рекомендації

Щоб виконати перше завдання, необхідно записати запропоновані слова спочатку фонематичною транскрипцією, а потім – фонетичною.

Для характеристики звукових виявів голосних фонем необхідно у фонематичному записі виділеного слова під голосними фонемами позначити, які з них перебувають у сильній (+) позиції, а які – у слабкій (–). Потрібно пам'ятати, що для голосних фонем в українській мові сильною є наголошена позиція, а слабкою – ненаголошена.

У фонематичному записі підкресленого слова позначають позиції приголосних фонем, враховуючи те, що сильною позицією для приголосних є кінцева позиція слова (крім фонем /в/ і /й/), позиція перед наступною голосною фонемою (крім губних, шиплячих, глоткової і задньоязикових фонем перед /і/, /а/, /у/ (орф. я, ю), а також перед твердими /р/, /л/, /м/, /н/ (крім фонем /в/ і /й/). Українські приголосні перебувають у слабкій позиції перед іншими приголосними (крім твердих сонорних /р/, /л/, /м/, /н/).

Після визначення позицій фонем можна переходити до характеристики їх звукових реалізацій. Звуки, які є виявом фонем у сильній позиції, називають головними виявами відповідних фонем. Якщо фонем перебувають у слабкій позиції, то їх звуковий вияв характеризують, як алофон фонем. Серед алофонів розрізняють варіанти (позиційні і комбінаторні) та варіації фонем. Фонем у слабкій позиції, які не втратили своїх диференційних ознак, реалізуються в звуках-варіаціях, якщо ж слабка фонема втрачає хоча б одну диференційну ознаку, то її звуковий вияв характеризують як варіант фонем.

Зразок оформлення завдання:

Дівча – /д'івча/ – [д'іўчá]:

– +

/і/ → [i] – варіація;

/a/ → [á] – ГОЛОВНИЙ ВИЯВ;

Вікно – /вікно/ – [в'ікно]:

– + +

/в/ → [в'] – КОМБІНАТОРНИЙ ВАРІАНТ;

/к/ → [к] – ГОЛОВНИЙ ВИЯВ;

/н/ → [н] – ГОЛОВНИЙ ВИЯВ.

Варіант 1. *Вазелін*, відбір, безперий, дистанція.

Варіант 2. *Венеція*, кінцівка, відшептати, бунтівливий.

Варіант 3. *Вафельний*, інфінітив, бейсбол, запізнюватися.

Варіант 4. *Верещати*, фізичний, вхідчини, післямова.

Варіант 5. *Вермішель*, вівсяний, боротьбист, всемогутній.

Варіант 6. *Вертикаль*, повір'я, незчутися, днювальний.

Варіант 7. *Верхівка*, доповідь, безкрайній, гризня.

Варіант 8. *Верблюжий*, дренькіт, підстилка, бунтівник.

Варіант 9. *Вдихати*, завірюха, надлегкий, веснівка.

Варіант 10. *Березневий*, завіса, бутси, наприкінці.

Варіант 11. *Бешкетник*, замінник, безтолковий, боязнь.

Варіант 12. *Блищати*, дзенькіт, підсумок, напередодні.

Варіант 13. *Кишинів*, довідка, безхребетний, блюзнір.

Варіант 14. *Медівник*, алібі, підшкірний, британський.

Варіант 15. *Михайло*, гірчиця, безпредметний, віслюк.

Завдання друге

Записати подані слова фонематичною транскрипцією. Виписати окремо сонорні і шумні (дзвінки / глухі) приголосні та охарактеризувати їх за способом творення.

Методичні рекомендації

Для виконання другого завдання спочатку потрібно записати подані слова фонематичною транскрипцією, а потім у них відшукати окремо сонорні, шумні дзвінки і шумні глухі приголосні. Лише після цього визначені фонемати охарактеризувати за способом їх творення. Якщо у словах наявні однакові фонемати, то їх аналізують лише один раз. Варто пам'ятати, що приголосні фонемати, наприклад, /н/ і /н'/ є різними фонемами.

Зразок оформлення завдання:

Десерт – /десерт/: /д/, /с/, /р/, /т/;

сонорні: /р/ – зімкнено-прохідна (вібрант);

шумні дзвінки: /д/ – проривна;

шумні глухі: /с/ – щілинна; /т/ – проривна.

Варіант 1. Рахівник, геологія, дзюркіт, заметіль.

Варіант 2. Рівняти, героїзм, десятка, бінокль.

Варіант 3. Танцюй, зазіхання, джерело, бігунок.

Варіант 4. Шахівниця, гільза, десант, біографія.

Варіант 5. Платівка, заряджати, Десна, Бельгія.

Варіант 6. Шнурівка, диплом, зайченя, бібліотека.

Варіант 7. Садівник, заячий, голубеня, бережок.

Варіант 8. Чарівник, засудження, ялівець, білет.

Варіант 9. Товщина, десяток, гірничий, бірюза.

Варіант 10. Готівка, Дарія, веслування, афіша.

Варіант 11. Грюкіт, немовля, безводдя, асоціація.

Варіант 12. Діяльний, випекти, жалоці, безсмертя.

Варіант 13. Живлення, козаччина, дикція, Батумі.

Варіант 14. Жовтобрюх, кияни, далечінь, замшевий.

Варіант 15. Відхиляти, князівна, фірма, Болгарія.

Завдання третє

Записати подані слова фонетичною транскрипцією. Виписати лише язикові приголосні та охарактеризувати їх за наявністю / відсутністю пом'якшення.

Методичні рекомендації

Щоб виконати третє завдання, треба записати слова фонетичною транскрипцією, не забувши при цьому позначити наголос у поданих словах. Серед приголосних звуків необхідно розпізнати язикові і охарактеризувати їх за наявністю / відсутністю пом'якшення. При аналізові варто пам'ятати, що приголосні звуки можуть бути твердими, пом'якшеними, або палаталізованими, і напівпом'якшеними, або напівпалаталізованими, (власне м'яким, або палатальним, в українській мові є лише [й]). На м'якість приголосних указують сусідні голосні [і], [а] (орф. я), [у] (орф. ю), [е] (орф. є). Якщо в слові наявний м'який знак (знак м'якшення), то літера перед цим знаком позначає пом'якшений звук. Варто пам'ятати, що передньоязикові шиплячі і задньоязикові приголосні перед [і], [а], [у], [е] (орф. я, ю, є) – завжди напівпом'якшені звуки.

Зразок оформлення завдання:

Рільничі – [р'іл'ніч'і]: [р'], [л'], [н], [ч'];

[р'] – пом'якшений;

[л'] – пом'якшений;
[н] – твердий;
[ч'] – напівпом'якшений.

- Варіант 1.** Агресія, базікання, чіпляти, лебідь.
Варіант 2. Амбіція, бджоляний, бюлетень, ківшик.
Варіант 3. Алегорія, бадилля, гвардієць, залицятися.
Варіант 4. Амнезія, болячка, граційний, рішення.
Варіант 5. Анархія, бляшаний, грязюка, zenit.
Варіант 6. Бельгія, баранячий, грішник, кільце.
Варіант 7. Австрія, берегиня, дірявіти, кістковий.
Варіант 8. Аналогія, укріплення, гребінець, кімната.
Варіант 9. Англієць, сушіння, журячись, кілок.
Варіант 10. Амонієвий, челядь, відрікатися, хідничок.
Варіант 11. Австралія, сюрприз, зарівнювати, хімічний.
Варіант 12. Асимілятор, трійця, Клавдія, шістковий.
Варіант 13. Анатомія, тяжіти, геніальний, різьба.
Варіант 14. Аплікація, черешня, зарікатися, щітковий.
Варіант 15. Абхазія, новосілля, вітряк, чіткіший.

Завдання четверте

Подані мовознавчі терміни записати спрощеною фонетичною транскрипцією. Охарактеризувати приголосні звуки (без повторів) за їх артикуляційно-акустичними ознаками.

Методичні рекомендації

У четвертому завданні потрібно записати поданий мовознавчий термін фонетичною транскрипцією, використовуючи лише основні діакритичні знаки. При повній характеристиці приголосних звуків необхідно враховувати не лише їх артикуляційно-акустичні ознаки, а й характеристику звука як матеріального вияву приголосної фонемі. Аналізуючи звуки, варто дотримуватися послідовності в їх характеристиці, зазначивши спочатку, який це звук за співвідношення голосу і шуму в його утворенні, за місцем творення (активним мовним органом), за способом творення (способом подолання повітрям перешкоди у надгортанних порожнинах), за наявністю / відсутністю пом'якшення, а вже потім охарактеризувати звук як вияв певної фонемі.

Зразок оформлення завдання:

Наголос – [на́голос]:

[н] – приголосний, сонорний, язиковий, передньоязиковий, зімкнено-прохідний, носовий, твердий, головний вияв /н/;

[г] – ... ;

[л] – ... ;

[с] –

Варіант 1. Літературна мова.

Варіант 2. Орфографічна норма.

Варіант 3. Північне наріччя.

Варіант 4. Гуцульський говір.

Варіант 5. Функціональні стилі.

Варіант 6. Художній стиль.

Варіант 7. Описова фонетика.

Варіант 8. Акустичний аспект.

Варіант 9. Органи вимовляння.

Варіант 10. Фонологічна система.

Варіант 11. Інваріант фонем.

Варіант 12. Шумний приголосний.

Варіант 13. Складотворчий звук.

Варіант 14. Артикуляційна база.

Варіант 15. Фонетичний запис.

Завдання п'яте

Записати текст фонематичною і фонетичною транскрипціями. У фонематичному записі однією рисою підкреслити голосні переднього ряду, а двома – голосні заднього ряду. У виділених словах охарактеризувати голосні фонем за ступенем підняття спинки язика до піднебіння та за участю губ в їх утворенні.

Методичні рекомендації

Поданий текст необхідно спочатку записати фонематичною, а потім – фонетичною транскрипціями. У фонематичному записі треба чітко розрізнити голосні за однією з класифікаційних ознак – місце творення голосного (горизонтальні рухи язика в ротовій порожнині), тобто голосні переднього і заднього рядів, відповідно підкресливши їх однією і двома рисками.

Після цього з тексту виписати виділені слова й охарактеризувати в них голосні фонем за ступенем підняття спинки язика до піднебіння (за вертикальними рухами язика в ротовій порожнині) та за участю губ в їх утворенні.

Зразок оформлення завдання:

/недавно ја поза уралом блукав і господа бладав / шчоб наша

– = = = = = = = = = = = = – = = = = = = = = = =

правда не пропала / шчоб наше слово не вмирало // /

= = – = = = = = = = – = = – – = =

[не^идаўно ја поза уралом блукаў і господа бладаў /шчоб наша праўда не^ипропала / шчоб наше сло́во не^иўме^ира́ло //]

/блукав/ : /y/, /a/;

/y/ – високе підняття, огублена;

/a/ – низьке підняття, неогублена.

Варіант 1. Як гул століть, як шум віків, Як бурі подих – рідна мова, Весняних пахощів листків, Сурма походу світанкова, Неволі стогін, волі спів, Життя духовного основа (*Рильськ.*).

Варіант 2. Благословен той день і час, Коли прослалась килимами Земля, яку сходив Тарас Малими босими ногами, Земля, яку скропив Тарас Дрібними росами-сльозами (*Рильськ.*).

Варіант 3. Благословенна в болях ран **Степів** широчина бездонна, Що, як зелений океан, Тече круг білого Херсона, Що свій дівочий гнучий стан До Дніпрового тулить лона (*Рильськ.*).

Варіант 4. Благословенна ти в віках, Як сонце наше благовісне, Як віщий білокрилий **птах**, Печаль і радість наша, пісне, Що мужність **будиш** у серцях, Коли над краєм хмара висне (*Рильськ.*).

Варіант 5. Благословенні ви, **сліди**, Не змиті вічності дощами, Мандрівника Сквороди З припорошілими саквами, Що до цілющої води Простує, занедбавши храми (*Рильськ.*).

Варіант 6. Настане день, настане час – І розіллється знов медами **Земля**, що освятив Тарас Своїми муками-ділами, Земля, що окрилив Тарас Громовозвукими словами (*Рильськ.*).

Варіант 7. На мові нашій дня печать. Вона – як сяйво серед ночі. Її не можна забувати – Вона – **душі** твоєї очі. На мові нашій дня печать, Національним самогубцем Невже **ти**, брате, хочеш стать? (*Сос.*).

Варіант 8. **Яке** прекрасне рідне слово! Воно – не **світ**, а всі світи... Шевченка мову і Франкову Невже під ноги кинеш ти? Ні, наша мова не загине, Її не знищать сили злі. Ти власним світлом, Україно, Сіяти будеш на землі (*Сос.*).

Варіант 9. Любіть **красу** своєї мови, Звучання слів і запах слів: **Це** квітка ніжна і чудова Широких батьківських степів. Всі каравани знайдуть воду В краю пустинь і злих негод: Як річка, зроду і до роду, Так мова з'єднує народ (*Мас.*).

Варіант 10. Слова вмирають. Блякнуть. Їх багато. І раптом чуєш злато слово. Злато! Ах, хочеться скупатися у тім Отецькім **слові**, слові золотім! І хочеться, і прагнеться **без** тями До цього слова припадати устами, Ридати і радіти водночас... (*Лубк.*).

Варіант 11. Мово моя материнська, Квітни в душі й на **устах**. Ти – **мій** рушник український, Ти – моя доля, мій шлях. Де б не ходив я по світу, Стежку до хати знайду В хвилях високого жита І в яблуневім квіту (*Черн.*).

Варіант 12. Коли забув ти рідну мову – біднієш **духом** ти щодня; ти втратив корінь і основу, ти обчухрав себе до **пня**. Коли в дорогу ти збирався, казала мати, як прощавсь, щоб і чужого научався й свого ніколи не цуравсь (*Біл.*).

Варіант 13. Босоніж стежка побіжить левадою, в городи... Як **любо** тут, як славно **жить** серед цієї вроди. Кохаю край наш дорогий, що зветься Україна. Вітчизні хочу я своїй зрости достойним сином (*Кол.*).

Варіант 14. Є в світі **зваби** немалі, цікава стежка кожна... Але до рідної землі забайдужитись не можна. Люби, шануй, піднось до зір **її** пісні і мову. Нема солодшої, повір, за неї пречудову (*Кол.*).

Варіант 15. Чи в радості, а чи в журбі, Ти поклонися знову й знову, Тому, хто виплекав тобі **Оцю** співучу **рідну** мову. Народ цю мову прикрашав, Беріг від роду і до роду. І в ній відбилася душа Мого великого народу (*Пир.*).

Лабораторна робота № 2

Фонетичні та історичні чергування

Завдання перше

Змінити форму поданих слів або дібрати до них споріднені так, щоб проілюструвати історичні чергування голосних фонем. Позначити морфеми, у яких наявні взаємозаміни; записати фонем, які чергуються.

Методичні рекомендації

Щоб проілюструвати чергування голосних фонем у поданих словах, потрібно до кожного слова дібрати споріднене або змінити форму цього слова. У записаних фонематичною транскрипцією парах слів необхідно позначити морфеми (корені, суфікси), у яких наявні взаємозаміни голосних фонем, а також записати фонем, які чергуються.

Зразок оформлення завдання:

/с'і̄л'/ – /с̄бл'і'/, /підс̄блити/: /і/ – /о/;
/плести/ – ...

Варіант 1. Висихати, Прокіп, брова, щирість, крапля, черниця, постіль, звільнення, витирати, невільник.

Варіант 2. Гребти, винахід, жнець, перевести, недокрів'я, жонатий, чорнобривий, злість, заплести, опеньок.

Варіант 3. Забирати, промінь, Київ, сьогодні, учитель, мішок, надвечір'я, вітерець, летіти, вишня.

Варіант 4. Дрижати, радість, грудень, жертва, овес, коло, розвідка, сніжок, зернина, грузнути.

Варіант 5. Виносити, качки, щєбінь, кінець, Чернігів, жнець, летіти, котити, отвір, вінок.

Варіант 6. Шостий, простір, червонобокий, замітати, пливти, квітки, сльози, чорнобривці, роздоріжжя, хвіст.

Варіант 7. Бойовий, політ, меншість, котити, посол, грудень, осінь, збоку, оцет, сосна.

Варіант 8. Корова, Очаків, вечоріти, могти, вихор, смужечка, взірець, садити, спосіб, приніс.

Варіант 9. Орел, заробітки, піпетка, лазити, вузол, лити, сморід, загін, Євген, щока.

Варіант 10. Збереш, кривавий, більшість, дерти, трубопровід, весільний, мішок, бриніти, панок, бджоли.

Варіант 11. Парубок, пташечка, незалежність, журавлі, творити, дрібний, клекотіти, тріска, перенести, подвоїти.

Варіант 12. Джерело, осадок, півень, спросоння, ялинка, сокіл, зберігати, косити, терпіти, трійка.

Варіант 13. Черниця, вербиченька, пісня, цокотіння, зоря, мені, привезти, вихопити, дзвін, швачка.

Варіант 14. Красчок, глотка, вигонити, вихованець, жонатий, гора, перемогти, вкотити, земля, шість.

Варіант 15. Пшениця, глитати, осінній, ріст, Стеблів, круторогий, лежати, сльоза, терти, Львів.

Завдання друге

До поданих слів дібрати споріднені або утворити такі їх форми, у яких було б відображено історичне чергування приголосних фонем.

Методичні рекомендації

Історичні чергування приголосних фонем у поданих словах можна проілюструвати шляхом добору до кожного поданого слова спорідненого або іншої його форми (відмінкової, особової тощо). У фонематичних записих дібраних пар слів необхідно позначити морфеми (корені, суфікси), у яких наявні взаємозаміни приголосних фонем, а також записати фонемі, які чергуються.

Зразок оформлення завдання:

/р^бса/ – /у р^бс'і/, /р^бс'аний/: /с/ – /с'/;

/крутити/ –

Варіант 1. Розтривожений, бити, тихо, сікти, гребля, мідь, розбійник, зношений, обгортка, пробудження.

Варіант 2. Вершина, ліричний, Олег, любити, круча, ім'я, наїжджений, птаство, відрядження, веселий.

Варіант 3. Туга, парубок, лихо, посвята, ноша, підживлення, повітка, місяць, вузький, їздити.

Варіант 4. Луг, Вінниця, нагороджується, дочка, птах, в'ється, мідний, небезпека, губити, косити.

Варіант 5. Ловити, косити, літак, садити, порох, височіти, болотистий, сирий, гуаш, дерева.

Варіант 6. Стомитися, запорука, товариш, завірюха, срібло, урожай, молоко, солома, перемога, різати.

Варіант 7. Графіти, князь, вухо, робітник, матір, відмовити, розкіш, свічка, вимостити, внучка.

Варіант 8. Наука, колиска, ліпити, Кривий Ріг, капелюх, арфа, топити, змастити, допомога, відзнака.

Варіант 9. Крутити, зволожений, ніч, тесати, пестити, черепок, дивак, крапати, успіх, місяць.

Варіант 10. Безлиций, бочка, бродяга, допускання, загородка, каблук, креслярка, недосліджений, освітити, пастушка.

Варіант 11. Безсніжжя, блок, виломити, дорадник, дуга, відповідь, ознака, цвях, моги, патока.

Варіант 12. Безрукавка, богослов`я, ліпити, звузити, жолудь, блиск, Криворіжжя, начинка, обеззвучений, перегладити.

Варіант 13. Цвіль, божеволіти, вантажник, загородити, кольчуга, нянька, обводнений, перегромаджувати, підмашення, графіти.

Варіант 14. Бідачка, божий, верхівка, задуха, зав'язь, почистити, маловоддя, охолодження, підпряжка, молотити.

Варіант 15. Загроза, викрутка, дружок, завершення, радити, мандрівник, запити, посоромлений, розголошення, смужка.

Завдання третє

Подані слова записати фонетичною транскрипцією. Шляхом добору до них споріднених слів або зміни їх форм, з'ясувати всі випадки фонетичних чергувань голосних і приголосних звуків.

Методичні рекомендації

Позиційні чергування голосних і приголосних звуків можна спостерігати у фонетично затранскрибованих споріднених словах або різних формах одного слова. Тому утворені пари слів обов'язково потрібно записати фонетичною транскрипцією.

Під час виконання цього завдання варто пам'ятати, що при позиційному чергуванні взаємозамінюються алофони (звукові вияви) однієї фонемі. Позиційні чергування звуків зумовлені сильною/слабкою позицією голосної чи приголосної фонемі. Отже, в одному слові фонема повинна перебувати у сильній позиції, а в іншому – у слабкій позиції.

У фонетичних записах дібраних пар слів необхідно позначити морфему (корені, суфікси), у яких наявні взаємозаміни звуків, а також записати звуки, які чергуються.

Зразок оформлення завдання:

[к̑а̑зка] – [у к̑а̑з'ц'і]: [з] – [з'];
[с̑ѐла] – [с̑ѐ^нл'а̑нство]: [е] – [е^н].

- Варіант 1.** Весна, писати, рідший, бідніти.
Варіант 2. Сивина, при березі, братній, стрічка.
Варіант 3. Колихати, сердечний, пізній, книжечка.
Варіант 4. Збирати, городній, гарячі, обернутися.
Варіант 5. Книгарня, берегти, бочка, масляний.
Варіант 6. Зелений, свистіти, в обгортці, боротьба.
Варіант 7. Пекти, кривий, кисліший, у тачці.
Варіант 8. Височіти, бойовий, ситцевий, дообідній.
Варіант 9. Сливовий, ніготь, розумний, переможці.
Варіант 10. Грибний, шелестіти, молотьба, сестра.
Варіант 11. Вербовий, личко, суботній, тітчин.
Варіант 12. Величати, сусідній, голубка, принісши.
Варіант 13. Липневий, коротший, небесний, по-літньому.
Варіант 14. Вогні, сирітський, вечірній, пояснювати.
Варіант 15. Нервовий, критичний, західні, діловодство.

Завдання четверте

Записати текст фонематичною транскрипцією. Виписати слова з можливими історичними чергуваннями голосних і приголосних фонем. Дібрати до них споріднені слова або змінити їх форму, щоб проілюструвати взаємозаміни фонем.

Методичні рекомендації

Для виконання четвертого завдання необхідно переписати поданий текст фонематичною транскрипцією. Щоб не помилитися у транскрибуванні, варто встановлювати чітку відповідність між буквою і фонемою. Лише після цього треба віднайти слова, у морфемах яких можливі чергування голосних або приголосних фонем. Щоб проілюструвати чергування, потрібно до слів тексту дібрати споріднені або інші форми цих слів. Записавши їх парами, можна простежити взаємозаміни фонем у відповідних морфемах.

Зразок оформлення завдання:

Лізе в вічі, мов оса (Н. тв.).

/л'ізе в вічі/ мов оса// /

/л'ізе/ – /ла̑зити/: /і/ – /а/;

/в'ічі/ – /џчі/: /і/ – /о/;

/в'ічі/ – /џко/: /ч/ – /к/;

/бса/ – /бс'і/: /с/ – /с'/.

Варіант 1. Не знати, коли й як зробилася справжня весна. Ще недавно бурхливо всюди бігло, клекотіло, рвалося в невідому далечінь, навратливо збігало з городів у яри, ще вчора віяв гострий вітер, а тут враз стала голубливо м'яка теплінь, земля запахла молодою зеленню і раптом просохла (Гум.).

Варіант 2. Місяць уже підбився високо вгору і світив з усієї сили на чистому, без єдиної хмарини, небі. Останнє листя ще трималося сиротинно на дереві, але вже всюди лежала печать осені. Чи то місяць так світив, чи справді паморозь вкрила землю – так усе сріблилося (Гум.).

Варіант 3. Забриніла ніжна, тендітна мелодія. Це навіть не була музика, а її дихання. Простенькі пісеньки Дрижиполя під пальцями Меркурія ставали граціозними метеликами, що пурхали й кружляли в повітрі. Замріяна поліська змінялася грайливою танковою, відзігорна танцюриста – чабанською (Гум.).

Варіант 4. Наступала осінь. Власне, все ще дихало силою розквіту – наливалися в садах груші і яблука, бралися сивою осугою сливи, закопичені й порослі новими травами поля пахли медами, достигали на баштані кавуни й дині. В повітрі стояла ... нескінченна пауза достиглості й замріяності (Гум.).

Варіант 5. Повітря ставало прозоріше, ранками й вечорами подихали свіжі вітерці, вже сохла трава, де-не-де, мов ненароком, опадав жовтий листок.

Невловимі вісники прийдешнього завмирання приносили в душу невиразні жалі, навівали щасливі смутки – за невідомим, за прекрасним (Гум.).

Варіант 6. Стоїть Дарочка, загублена серед спадаючих сутінок і дивиться на останній пурпуровий промінь, на красу народженого вечора. Краса ця пливе через її душу в не перелитих у слова відчуттях і почуваннях.

Те відчуття як передчуття: щось таке повинно прийти в її життя. Незвичайне, прекрасне (Гум.).

Варіант 7. Спить Дрижипільщина, ярки й переярки, ліски й переліски, уголовини і степки, хутори й села – арена минулих побоевищ за ці плодючі землі, арена тяжкої праці багатьох поколінь. В могучім сні грядуть нові покоління, що розцвітуться буйним цвітом на нагромаджених добрах і розкошах (Гум.).

Варіант 8. Спить колишне Дике поле, а тепер заорані, засіяні і зжаті неозорні степи. Чудесні мармурові храми, скляні палаци й казкові сади з водограями та повітряними містками ввижаються спраглим очам покликаного до життя покоління. Не воно, так грядущі покоління це вибудують (*Гум.*).

Варіант 9. Світало. Тополі на вулиці перші приймали на свій ніжно-зелений пушок знаки рожевого сходу сонця. А вони не могли помиритися з тим, що ось уже ранок, що прийде день – знов звичайний – і минеться це, пурпуром і золотом ткане, марево.

Стояли у вікні, дивилися, як починається день, і зачаровано мовчали (*Гум.*).

Варіант 10. Ідеш темним містом і аж тепер відчуваєш, як міська людина відірвана від природи. Бо в селі й небо чомусь ближче до тебе, кожен раз можеш звернути свій погляд на звичні сузір'я, пошукати їх, визначити місце і час, відчутти себе невід'ємною частиною всесвіту (*Гум.*).

Варіант 11. Сергій давно не виїздив з міста, ... і тепер з насолодою вдихав повними грудьми п'янке повітря, насичене пахощами глици, квітів, землі. Сосни чергувалися упереміж з дубами, їхні крони спліталися так густо, що утворювали собою незвичайне темно-малахітове небо, наче в космосі (*Гур.*).

Варіант 12. Поїзд мчав удаль, за вікном пробігали, наче підняті по тривозі й вишикувані колонами, могутні сосни, проміж них зрідка мелькали берізки в білих чобітках, з перекинутими через плечі зеленими торбами, коли-не-коли з'являлись на флангах маленькі будиночки, обгороджені штахетом, і так само зникали слідом за соснами (*Гур.*).

Варіант 13. Зима в Києві стояла перемінна: то лютували сильні морози, то ні з того ні з сього починалась відлига, а відтак цілими тижнями, мов найнявшись, сялась мжичка. Одної ночі ожеледь покалічила багато дерев, спустошила парки. Жалко було дивитись, як лежали на землі одбатовані величезні гілки... (*Гур.*).

Варіант 14. Вечір був чудовий. Не холодно, але й не починалась відлига. З неба тихо сіявся сніжок, наче біле конфетті. ... Сніжинки розіскрювалися і скидалися на падаючі вогні феєрверку. Коли-не-коли повівав вітерець, чи то весняний, чи зимовий – не добереш: такий він був приємний і запашний (*Гур.*).

Варіант 15. Вечоріло. Труханів острів губився в мороці, таємниче шамрало розбуджені хвилию верболози та ледве чутно, мов

поцілунки, плюскотіла вода. Хлюп-хлюп, хлюп-хлюп... Зараз і Труханів острів, і верболози, і те пам'ятне місце на кромці берега було затоплено весняною повинню... (Гур.).

Завдання п'яте

Записати текст фонетичною транскрипцією. Встановити випадки фонетичних чергувань голосних та приголосних звуків.

Методичні рекомендації

Поданий текст необхідно переписати фонетичною транскрипцією. Щоб не помилитися у транскрибуванні, варто встановлювати чітку відповідність між фонемою і звуком, пам'ятаючи при цьому, що фонема в слабкій позиції реалізується або в звукові-варіації, або позиційному чи комбінаторному варіанті. Лише після цього потрібно віднайти слова, у морфемах яких можливі чергування голосних або приголосних звуків. Якщо у поданому слові фонема в сильній позиції реалізується у своєму головному вияві, то потрібно дібрати споріднене або іншу форму цього слова так, щоб фонема зайняла слабку позицію, лише тоді вона буде представлена в мовленні своїм варіантом. Записавши парами слова, можна простежити взаємозаміни звуків у відповідних морфемах.

Зразок оформлення завдання:

Добра свита, та не на мене шита (Н. тв.).

[дóбра свѝта, та не^н на мѝне шѝта//]

[свѝта] – [у свѝц'і]: [т] – [ц'];

[на мѝне] – [на мѝ^ен'і]: [е] – [и^е];

[шѝта] – [пошѝ^нт':а]: [и] – [е^н].

Варіант 1. Був теплий весняний вечір. М'які сутінки оповили вуличку, і вона стала ще затишнішою, в будиночках загорялося світло. Десь неподалік грала музика, тихо, не загонисто, ніжні акорди старовинного вальсу танули у вишневому гіллі (Мушк.).

Варіант 2. Табір розташувався на горбі, на березі довгого чистого озерця, біля якого росло кілька вербичок та кучерявилися лози. За тим озерцем ледь мріє в траві інше, за ним – ще одне, весною це потік, річка, по якій мчить вода, горнучи в один бік потухлі очерети й трави (Мушк.).

Варіант 3. Орест думав про Марту. І слухав солов'я, що тільки настроював свій спів, бив коротко й дзвінко кудись у височінь, в

самісіньку зорю. А ніч була тепла, й теплі зорі сяли мірадами закоханих очей. Закоханий в життя, в солов'я (Мушк.).

Варіант 4. Орест пішов попід осокори, обсипані сережками, – вони були схожі на сизі хмарки, – вийшов на узлісся, відгороджене від поля глибокою канавою. Понад канавою росли велетенські берези, деякі забрели в бір і біло світилися поміж бронзових сосон (Мушк.).

Варіант 5. Стояв тихий суботній вечір, містечко було майже безлюдне. За високими дощатими парканами цвіли вишні, встеляли білим цвітом бруківку, кілька абрикосів біля білого будиночка палахкотіли фіолетово-червоно – одцвітали (Мушк.).

Варіант 6. «Сіп-сіп-сіп» – засмикало десь там, у глибині, й передалося по волосині до серця. Орест підсік і відчув, як ходить, б'ється на тугій лісці дужа рибина. Повільно крутив катушку спінінга, виводив рибину нагору. Дужий сплеск – рибина вже на поверхні... (Мушк.).

Варіант 7. Дорога вигиналася крутою дугою, праворуч стояв ліс, ліворуч зеленів житній лан. Жита накущилися, були яро-зелені, добрі жита, поміж них іскрами змигували сині квіточки. Поле було захищене лісом, здавалося, ліс обійняв його крилом, приколихував (Мушк.).

Варіант 8. Сад і город вигинаються дугою до яру, а яр зеленіє, цвіте, шумить осокорами, дикими грушами, в'язовником. П'ять зелених берізок у кінці городу щойно розпустили листячко, воно ще клейке і ніжне, як початок дня (Мушк.).

Варіант 9. В яру зараз затишно, зелено, наче у віночку. Шумить на дні яру рясна молода груша-лісівка, берізки поп'ялися по кручі, подають одна одній руки. Всі схили посіли трави, бур'яни, сховали відворотні виразки людської цивілізації – розкопи, смітники (Мушк.).

Варіант 10. Поміж кущів поблискувала вода, був це величезний став, метрів двісті в ширину, мабуть, колись це був яр, який загатили. Густі кущі ліщини, верболози над ставом, круті стежки до води – чарівне місце, але Орест не втішався тими чарами (Мушк.).

Варіант 11. Лапатий клен простер над головою віття, сонце струменіло крізь листя, на плесі під берегом гуляли сонячні зайчики, по яких швидко проковзували вдатні слаломщики – водяні павучки. В очереті кахкала дика качка й сплескувала велика риба (Мушк.).

Варіант 12. Орест мовчав, дивився, як упав на плесо й кружиться якийсь жучок, як біля того місця щось каламутить воду. То намагалися вхопити жука маленькі рибки. А потім настало насторожене затишшя, майнуло щось чорне, велике, й жук щез, мов і не було його... *(Мушк.)*

Варіант 13. Вода в озері була рудувата, тут і там на ній погойдувалися сухі вербові листочки, поміж ними пливли білі баранці хмар і іноді скидалося риб'яче дріб'я. Шпарко працювала ногами, втікала в осоку дика качка, з десяток каченят молотили ще шпаркіше, залишали за собою в'юнисті сліди *(Мушк.)*.

Варіант 14. Млосно хилять віти яблуні і груші. Тугі жовті лимонки блищать між густого листя й репаються на сонці, на широких цукристих порепах сидять ледащиці оси, смокчуть солодкий сік. Спека. Але вже не літня, а з присмаком осені, з ледь вловимими запахами тліну та гнилизни *(Мушк.)*.

Варіант 15. Тополі вздовж дороги вже майже голі, листя залишилося тільки на вершечках, облетіли акації, верби, а на вишнях листя тримається, тільки почервоніло, ще дужче воно почервоніло на кленах і лише на дубах ще й досі зелене, дуби мовби не помічають осені *(Мушк.)*.

Лабораторна робота № 3

Модифікації фонем

Завдання перше

Записати подані слова фонетичною транскрипцією, охарактеризувати позиційні і комбінаторні модифікації голосних фонем.

Методичні рекомендації

Виконання завдання варто розпочати з запису слів фонетичною транскрипцією. Після встановлення звукового складу слова необхідно переходити до характеристики модифікаційних змін голосних, які можуть бути позиційними і комбінаторними.

Відомо, що всі голосні фонемі в ненаголошеній позиції зазнають позиційної модифікації – редукації. Під дією кількісної редукації слабка фонема в мовленні представлена варіацією. Якісна редукація має місце тоді, коли фонема в ненаголошеній позиції реалізована в позиційному варіанті, але при цьому вона суттєво не втрачає своїх якісних характеристик (наприклад, фонема /e/ реалізована в звукові [e^h]), інакше позиційний варіант з'явиться внаслідок гармонійної асиміляції (наприклад, фонема /e/ реалізована в звукові [e^o]).

Комбінаторні модифікаційні зміни (акомодація) голосних, які виникають під впливом твердих приголосних, у фонетичній транскрипції не позначають ніякими діакритичними знаками, тому для того щоб охарактеризувати ці зміни, треба повторити основні наслідки впливу твердих приголосних на артикуляцію сусідніх голосних.

Під дією м'яких приголосних в артикуляції всіх голосних (крім і) з'являється і-подібний сегмент, який позначають у фонетичній транскрипції крапкою над голосним звуком зі сторони пом'якшеного приголосного.

У характеристиці явища акомодації голосних треба зазначати напрямок впливу (регресивний чи прогресивний) приголосного на голосний.

Зразок оформлення завдання:

Хутір – [ху́т'і́р]:

[y] – поява і-подібного сегмента => регресивна акомодація;

[i] – артикуляція менш напружена і тривала => кількісна редукація; артикуляція більш задня => регресивна акомодація.

- Варіант 1.** Грузія, клеймо, жниввар.
Варіант 2. Пшениця, лірика, злодюга.
Варіант 3. Дебют, Ніжин, дядечко.
Варіант 4. Албанія, грекиня, десяток.
Варіант 5. Галявина, девіз, агрусовий.
Варіант 6. Глянцевий, вмикач, доглянуті.
Варіант 7. Гоління, мінерал, юнацький.
Варіант 8. Бригадир, лебідка, штовхнути.
Варіант 9. Данія, заготівля, двигун.
Варіант 10. Буженина, критика, говіркий.
Варіант 11. Британія, кішечка, полюс.
Варіант 12. Алергія, дикунка, больовий.
Варіант 13. Альвеола, кишенья, алюміній.
Варіант 14. Безсоння, димар, вівторок.
Варіант 15. Ацетон, диван, супліддя.

Завдання друге

Записати слова повною фонетичною транскрипцією. Пояснити зміни приголосних, зазначивши, унаслідок яких модифікацій вони виникли.

Методичні рекомендації

У повній фонетичній транскрипції використовують додаткові діакритичні знаки, якими позначають комбінаторні зміни приголосних під впливом сусідніх голосних, тобто акомодацию приголосних (наприклад, напівпом'якшення приголосних, їх часткова лабіалізація), а також додаткові букви для позначення нескладотворчих звуків [ў] та [ї], які є позиційними варіантами фонем /в/ і /j/, що виникають внаслідок позиційних модифікацій приголосних фонем.

Варто пам'ятати, що напрям впливу голосних на артикуляцію сусідніх приголосних може бути тільки регресивним.

Зразок оформлення завдання:

Курсовий – [к^оурс^овії]:

[к^о], [с^о] – часткова лабіалізація приголосних => регресивна акомодация;

[ї] – нескладотворча вимова => позиційна модифікація.

Варіант 1. Вловлювач, зарубіжний, дисбаланс, інстанція.

Варіант 2. Вживаний, віконце, нарозхват, датчик.

- Варіант 3.** Вказівний, Вікторія, весляр, без потреби.
Варіант 4. Вступний, квітувати, безхмарний, кадетський.
Варіант 5. Вчасний, кіннота, западня, ландшафт.
Варіант 6. Навчальний, мірошник, претензія, зчитувати.
Варіант 7. Наявний, робітник, бастіон, повсякдень.
Варіант 8. Червневий, вичікування, дисгармонія, вислів.
Варіант 9. Мовчазний, вібратор, гвинтівка, медсестра.
Варіант 10. Мандрівний, відвоювати, нашість, лігосп.
Варіант 11. Незайманий, відгомін, вислідити, екзаменувати.
Варіант 12. Завчасний, відділок, зчепити, без тями.
Варіант 13. Вставний, гіпсувати, раз по раз, заводчик.
Варіант 14. Вступний, відвернути, вакансія, бухгалтер.
Варіант 15. Всевладдя, гемоглобін, безкарний, близнюк.

Завдання третє

Записати текст фонематичною, а потім фонетичною транскрипцією. У виділених словах охарактеризувати всі випадки акомодатії голосних та приголосних.

Методичні рекомендації

Подані тексти потрібно переписати спочатку фонематичною транскрипцією, а потім з нового рядка – фонетичною. Для характеристики всіх випадків акомодатії голосних і приголосних варто застосувати рекомендації, пропоновані до 1 і 2 завдань цієї лабораторної роботи, які стосуються комбінаторних модифікацій фонем.

Зразок оформлення завдання:

Людей питає, а свій розум май (Н. тв.).

/л'удеј питај / а свіј розум мај // /

[л^{l0}удеј пе^нтаї / а св'її р^oоз^oум маї //];

[л^{l0}удеї]:

[л^{l0}] – часткова лабіалізація => регресивна акомодатія;

[у] – поява і-подібного сегмента => прогресивна акомодатія;
 артикуляція більш передня => регресивна акомодатія;

[é] – артикуляція більш задня => прогресивна акомодатія.

Варіант 1. Розвиднялося. Ніжними акварельними *тонами* переливалася *далечінь*, прозора й чиста після дощу. Пахло морем і південними травами. На листі блищала роса (Тул.).

Варіант 2. Черноголові *дятли* діловито дерлися корою, вистукуючи й вислухуючи хворі дерева. Бризками сонця перелітали з гілки на гілку *золотаві* іволги (Тул.).

Варіант 3. *Ранок* був *ясний*, бадьорий. Гострою свіжістю дихало повітря. Роса блищала на травах, прибивши куряву на дорозі, затіненій дубами й грабами. Соковита зелень сліпила очі... (Тул.).

Варіант 4. Бриніла, співала *весна* на узгір'ях струмками, бентежила нетрі лісів, розбуркувала рудих кошлатих ведмедів, кротів, кажанів і *борсуків*, тяглася до неба зеленими стрілками паростків, кликала до життя, до боротьби, до кохання (Тул.).

Варіант 5. Синіють ранні присмерки за вікном. На селі тепло спалахують *перші* вогники. *М'якою* синню стеляться сніги, а в сріблясто-сірому небі міняться крижинки перших зір (Тул.).

Варіант 6. Різкий північно-східний вітер б'є з-за Дніпра, крутить і здіймає на ньому *важкі* олов'яні хвилі, шарудить очеретами, пронизливо висвистує в гаях. Низькі брудно-сірі хмари *затягли* небо, і не видно, як зникає сонце за обрієм (Тул.).

Варіант 7. Сутеніло. Дніпро запарував прозорим туманом. Оранжевеною теплістю наситилося вогке опалово-*тьмяне* повітря. Золотими пушинками блимали у тумані вогнища козацького табору. Це *кухари* варили вечерю (Тул.).

Варіант 8. Задушливий пекучий день наприкінці *травня*. Повітря дрижить над землею розтопленим склом, і в його переплетених струменях в'ються незчисленні *рої* мошки та комарів (Тул.).

Варіант 9. Порожньо і тихо на Січі. З коминів здіймається сіруватий безформний дим, зливається з похмурою *муттю* неба, а на вулиці іноді промайне *чиясь* постать і поквапливо сховається в курені (Тул.).

Варіант 10. На сонці тане. Парують дахи, а в тіні ще іскряться замети ніздрюватого снігу. Кришталевим мереживом міняється бурульки, спадають з них прозорі краплі, а вітер, вогкий і м'який, *віддає* запахом таловин на заплавах *луках* (Тул.).

Варіант 11. Степ дихав пахощами чебрецю й полину, курився ковилем, дзвенів голосами цвіркунів. По балках тонким свистом перекликалися сурки. Над погаслими вогнищами кружляли нічні метелики, *іноді* беззвучною тінню *пролітав* кажан (Тул.).

Варіант 12. Коли розквітнуть виноградники, – голова йде обертом від їх *пряного* духу. Зиркнеш – і не помітиш *цвіту*, тільки

наче щось припорошило молоде листя золотою курявою. А ці золоті порошоківки і є виноградний цвіт (Тул.).

Варіант 13. Весна була рання, дружна. Сніг запав, зарядив чорними латками таловин. По низинах і шляхах стояли *великі* сині калюжі. Вдень відбивалися в них сліпучо білі *хмари*, а вночі – променясті зорі і тонкий серп щербатого місяця (Тул.).

Варіант 14. Вогкий вітер з'їдав сніги, але на ранок підмерзали *шляхи*, блискуча вода в коліях бралася блисняковою плівкою, а блакитнувата паморозь вкривала, наче сіллю, горбасту *землю* (Тул.).

Варіант 15. Над степом заходила громовиця. В блідій *спеці* липневого дня, в опалових випарах землі, що тьмяною *млою* вкривала обрії, хмара видавалася надто загрозлива (Тул.).

Завдання четверте

Подані слова записати фонетичною транскрипцією, пояснити асимілятивні зміни приголосних у мовленні, охарактеризувати явища.

Методичні рекомендації

Асимілятивних змін зазнають приголосні фонемі у слабкій позиції під впливом сусідніх приголосних, тому, записуючи слова фонетичною транскрипцією, особливу увагу необхідно звернути на звукові реалізації слабких фонем. Виявивши сполуку слабкої фонемі з сильною, треба з'ясувати, у якому комбінаторному варіанті буде представлена фонема в мовленні. У характеристиці явища асиміляції враховують напрям уподібнення, характер, повноту і місце артикуляційних змін, а також фіксування їх на письмі.

Зразок оформлення завдання:

Житній – [ж'іт'н'ії]:

/тн'/ → [т'н'] – регресивна асиміляція за м'якістю, часткова, контактна, не зафіксована на письмі.

Варіант 1. Абатство, водорозпилювач, вертлявий, бадьорість.

Варіант 2. Безбатченко, безпрефіксний, внаслідок, бджоляр.

Варіант 3. Відсадити, дитбудинок, післяжнивний, балакучість.

Варіант 4. Відчайдух, екзаменований, окислювати, правосуддя.

Варіант 5. Воеводство, дисгармонійний, злигодні, благочестя.

Варіант 6. Матчевий, іскробезпечний, недостатньо, провалля.

Варіант 7. Підземка, безписемний, забруднювати, водостік.

Варіант 8. Підшефний, з приводу, компетенція, бджоляний.

Варіант 9. Потсдам, напіврозкритий, Придніпров'я, пластівці.

Варіант 10. Дитсадок, безкозирка, потенційний, приятельський.

Варіант 11. Жиророзчинний, без толку, на світанку, костюмер.

Варіант 12. Колорадський, за без цінь, наодинці, прикриття.

Варіант 13. Пітсбург, бейсбол, іногородній, бджільництво.

Варіант 14. Відшукати, напіврозквітлий, ліцензія, приладдя.

Варіант 15. Напіврозчинний, з-поміж, запліднювати, пошесть.

Завдання п'яте

Записати крилаті вислови фонетичною транскрипцією. Виписати слова, у яких наявні явища асиміляції, дисиміляції, спрощення приголосних. Дати повну характеристику явищам.

Методичні рекомендації

Подані крилаті вислови потрібно записати спрощеною фонетичною транскрипцією, підкреслити слова, у яких наявні явища асиміляції, дисиміляції і спрощення. Після цього необхідно виписати у фонетичній транскрипції підкреслені слова, щоб дати повну характеристику явищам.

У характеристиці асиміляції приголосних враховують напрям уподібнення, характер, повноту і місце артикуляційних змін, а також фіксування їх на письмі. У характеристиці явища дисиміляції зазначають різновид розподібнення приголосних за напрямом, за місцем і за фіксуванням на письмі. У словах із наявним явищем спрощення потрібно вказати, яка група приголосних спростилася, чи закріплене спрощення на письмі.

Зразок оформлення завдання:

Очі без душі сліпі, вуха без серця глухі (Н.тв.).

[óч'і бе^из душ'і с'л'іп'і / вуха бе^из сérц'a глух'і //]

[с'л'іп'і]:

/сл'/ → [с'л'] – регресивна асиміляція за м'якістю, часткова, контактна, не зафіксована на письмі.

[сérц'a]: /рдц'/ – /рц'/ => спрощення, закріплене на письмі.

Варіант 1. Розповідаючи про своє горе, часто його полегшуєш (П. Корнель). Майбутнє не можна передбачити, але можна вигадати (Д. Габор). Мудрий бореться з долею, нерозумний сумує (Ш. Руставелі). Усяке життя творить власну долю (Ф. Ам'ель). Найважче для заздрісника те, що йому ніхто не заздрить (Р. Гар).

Варіант 2. З такими друзями і вороги не потрібні (Б. Шоу). Страшні злочини тягнуть за собою страшні наслідки (О. Герцен).

Кохання надає благородства навіть і тим, кому природа відмовила в ньому (В. Шекспір). Було б серце, а печалі знайдуться (В. Ключевський). Живи по правді – ось найкраща проповідь (М. Сервантес).

Варіант 3. Мистецтво писати – це мистецтво скорочувати (А. Чехов). Той, хто позбавлений справжніх друзів, воістину самотній (Ф. Бекон). Найбагатша та людина, чії радощі вимагають найменше грошей (Г. Торо). Гідним є тільки те життя, що прожите задля інших людей (А. Ейнштейн). Жага до щастя ніколи не вичерпується в серці людини (Ж. Руссо).

Варіант 4. Жар дружби зігріває серце, не спалюючи його (Ф. Ларошфуко). Трагічний світ, але й прекрасний (Л. Карсавін). Бійся заподіяти людям зло, і тобі не доведеться боятися нічого іншого (Б. Франклін). Щастя є задоволення без каяття (Л. Толстой). Охочого доля веде, того, хто не хоче – тягне (Сенека).

Варіант 5. Проповідувати мораль легко, обґрунтовувати її важко (А. Шопенгауер). Боягузливий друг страшніший від ворога, бо ворога побоюєшся, а на друга сподіваєшся (Л. Толстой). Кращі ліки від неробства – постійна і чесна праця (М. Сервантес). Світ без жінки є скелею, позбавленою квітів (М. Реріх).

Варіант 6. Велич мистецтва ясніше за все проявляється в музиці (Й. Гете). Велике питання життя – як жити серед людей (А. Камю). Палаці не можуть бути в безпеці там, де нещасливі хатини (Б. Дізраелі). Гідно поводитися, коли доля сприяє тобі, важче, ніж коли вона ворожа до тебе (Ф. Ларошфуко).

Варіант 7. Розлука послаблює легке захоплення, але підсилює велику пристрасть, подібно до того, як вітер гасить свічку, але роздмухує пожежу. (Ф. Ларошфуко). Найкращий спосіб підбадьорити себе – це підбадьорити кого-небудь (М. Твен). Робота тільки тоді радісна, коли вона безсумнівно потрібна (Л. Толстой).

Варіант 8. Життя – гора: піднімаєшся повільно, спускаєшся швидко (Г. Мопассан). Немає на світі справи важчої, ніж писати просту, чесну прозу про людину (Е. Хемінгуей). Той, хто заради своєї користі підвів би друга, немає права на дружбу (Ж. Руссо). З книжок навчаються всьому, крім того, яким чином користуватися ними (Ф. Бекон).

Варіант 9. Потрібне слово в потрібному місці – ось найбільш точне визначення стилю (Дж. Свіфт). Ми буваємо щасливі, тільки відчуваючи, що нас поважають (Б. Паскаль). Не скріплено дружбу

розумом – легко розірве її дурість (В. Шекспір). Той, хто може керувати жінкою, впорається і з державою (О. Бальзак).

Варіант 10. Хто звик до праці, тому праця легка (Катерина II). Живопис – заняття для сліпців. Художник малює не те, що бачить, а те, що відчуває (П. Пікассо). Потрібно жити так, щоб кожний прожитий день здавався новим (С. Коненков). Якби на небесах багатство вважалося цінністю, його б не давали таким негідникам (Дж. Свіфт).

Варіант 11. Як приємно впадати в безнадійний відчай. Це дає право ображатися на весь світ (Ж. Сартр). Без надії може розбитися серце (В. Кемден). Стражданнями і горем призначено нам здобувати крихти мудрості, якої не придбати в книжках (М. Гоголь). Кохання тікає від тих, хто женеться за ним, а тим, хто геть біжить, кидається на шию (В. Шекспір).

Варіант 12. Боротьба є умовою життя: життя вмирає, коли боротьба закінчується (В. Белінський). Автору краще недоговорити, ніж сказати зайве. У будь-якому разі – жодної балаканини (А. Кам'ю). Мистецтво – могутній засіб виправлення людської недосконалості (Т. Драйзер).

Варіант 13. Без користі жити – передчасна смерть (Й. Гете). Біда деякої літератури полягає в тому, що мислячі люди не пишуть, а ті, хто пише, не мислять (П. В'яземський). З усіх вічних речей кохання – найкоротше (Ж. Мольєр). Кожна людина проявляє в моралі те, що за допомогою переконання глибоко вкоренилося в її душу (Е. Роттердамський).

Варіант 14. Як із копійок складаються карбованці, так і з частинок прочитаного складається знання (В. Даль). Якщо ти щось робиш, роби те добре. Якщо ж ти не можеш або не хочеш робити добре, краще зовсім не роби (Л. Толстой). Розуміння того, що прекрасне було поруч з нами, приходиться занадто пізно (О. Блок).

Варіант 15. Усе життя людства послідовно осіло в книжці: племена, люди, держави зникли, а книжка залишилася (О. Герцен). Навіть у найгіршій долі є можливості для щасливих змін (Е. Роттердамський). Найкращий спосіб підбадьорити себе – це підбадьорити кого-небудь (М. Твен). Дружба – це кохання без крил (Дж. Байрон).

Лабораторна робота № 4
Фонетичне членування мовленнєвого потоку
Завдання перше

Записати слова фонетичною транскрипцією. Поділити їх на склади. У виділеному слові охарактеризувати кожний склад.

Методичні рекомендації

Оскільки явище складоподілу є фонетичним явищем, то слова, які запропоновано для аналізу, необхідно обов'язково записати фонетичною транскрипцією через коротку паузу. У цих записах один склад від іншого відділити скісною рисою, дотримуючись основних правил поділу слів на склади в українській мові. Характеризувати склади з урахуванням характеру початкового і кінцевого звуків, а також за ознакою наголошеності / ненаголошеності варто лише в одному слові, виділеному напівжирним курсивом.

Зразок оформлення завдання:

[сón/це / *áў/тор* / ... / ... //]

[áў/тор]:

[áў] – неприкритий, напівзакритий, наголошений;

[тор] – прикритий, закритий, ненаголошений.

Варіант 1. Важкоатлет, Іркутськ, цвітіння, бейсбол, *валторна*, випічка, Іспанія, вирізка, безпорадно, Голландія, лайнер, зябра, гостинці, лівша, лахміття.

Варіант 2. Гірлянда, викриття, щодня, вокзал, зів'ялий, східці, гичка, інфекція, безхвостий, гладкий, безчинство, здібний, кактус, *госпіталь*, джентльмен.

Варіант 3. Пейзаж, лічба, відмінки, сподіваються, вужчий, гвіздок, зарості, затишся, іграшка, навстіж, *Індія*, легковажний, лавка, просьба, засклений.

Варіант 4. Випускник, бідняк, зачіска, ухідчини, вівця, кінцівка, збіжжя, внучка, звідки, багатший, *картопля*, копитце, відучора, Лапландія, власті.

Варіант 5. Ватман, запорожці, кислота, вельвет, лапки, футболка, небезпечно, відпустка, масштаб, Дністер, відділ, ластівка, прислів'я, вінчання, *Ірландія*.

Варіант 6. Копійка, вовтузиться, верстат, заспів, громадськість, виїмка, злегка, мешканці, відродження, батьківський, кальмар, гуска, латаття, квітникар, *знахідка*.

Варіант 7. Вантаж, ситцевий, зблизька, безхмарний, ванна, засвітла, виписка, діяльність, майстерня, спілкування, прес-служба, *реакція*, баскетбол, верховіття, вимріяний.

Варіант 8. Лосьйон, окресліть, молотьба, безшлюбний, ліплення, гіллястий, обручка, лінгвістика, котишся, мотузка, напівуклін, духовність, *пам'ятник*, кладка, папка.

Варіант 9. Міжряддя, безбожність, начебто, зчіплювач, паштет, розписка, сенсація, пластівці, агентство, Кузбас, *настільний*, платформа, сільський, поверхня, розчин.

Варіант 10. *Прикладка*, безбатченко, символ, легкість, підніжжя, розшук, навскач, престол, розжарений, практика, постріл, торішній, обшук, послідовний, напівімла.

Варіант 11. Навмисне, наприкінці, ластів'ята, напровесні, краватка, конкуренція, між іншим, безформний, пустир, *найближче*, боротьба, колядка, креслення, пермський, симфонія.

Варіант 12. Нафта, єдність, навприсядки, безсистемний, накриття, секція, повтор, український, *мільярдер*, льотчик, лускіт, розчин, посланці, письменниця, *розбір*.

Варіант 13. Стовбур, послідовний, узлісся, братчик, фестиваль, відчай, тапчан, теніска, підліток, темрява, *указка*, літописці, розвилка, кетчуп, розробка.

Варіант 14. Посмішка, станція, співчуття, фельдшер, тиждень, спонсор, футболіст, *ящірка*, вітчим, тайга, знітився, цистерна, ячня, безпідставний, розгадка.

Варіант 15. Ворітця, відстань, шампунь, спритність, тайфун, устав, формула, посланці, диспетчер, травлення, миєшся, хлібчик, *суспільство*, спецодяг, різьбяр.

Завдання друге

Поданий текст переписати фонетичною транскрипцією, розбити на склади. Підкреслити фонетичні слова, які містять клітики.

Методичні рекомендації

Текст, запропонований для аналізу, необхідно переписати фонетичною транскрипцією відповідно до правил транскрибування слів, текстів. Перш ніж розбити текст на склади, потрібно підкреслити фонетичні слова з клітками (проклітками й енклітками). Лише після цього скісною рисою можна відділяти

склади у межах фонетичних слів, не забуваючи закривати короткою паузою кожне фонетичне слово.

Зразок оформлення завдання:

1. [на/д м'і/стом/ сто/я́/ла/ ср'і/бна/ м'і/с'а/чна/ н'іч // ше^н/ро́/киї/ с'у/н'і'ї/ д'н'і/про́/ о/пи^е/р'і/зу/ваў/ к'у/жіў/ скл'а/но́/ју/ ду/го́/ју // про/те^н/ле́/жний/ бе́/ре^нг/ јо/го́/ та́/нуў/ п'ід/ про/зо́/рим/ се^н/р/па́н/ком/ ту/ма́/ну //] (Тул.).

Варіант 1. (Григорій) розплющує очі: по дивних, різнобарвних квітах справді літають бджоли і гудуть, гудуть, мов на пасіці. Куди вони летять? Куди вони носять свою здобич? Навколо гудуть інші комахи, пурхають метелики і різна мошкара, – хмари їх. Бджілки заповзають в рожеві дзвіночки, що вкривають рясно високі стебла, порпаються там, потім здіймаються і летять десь. Але куди? Годі в цьому хаосі перестежити. Сонце сліпить очі, а в них і так плавають барвисті кола (*Багр.*).

Варіант 2. Дзижчання (бджоли), як звук срібної струни, проснувало осяяну сонцем тишу і наче бриніло в серці Григорієві. Він лежав, спершись на лікоть, і дивився просто себе. Чи довго він спав? Здається, вічність. Але тепер усе те страхіття, що пережив, як дивовижне маячіння, відійшло кудись у небуття. Почуття легкості володіло ним. Так, ніби нічого не було, і водночас сталося щось таке, чого він не міг збагнути. Так, як колись у дитинстві, і не так ніби... Ні тривоги, ні турбот на душі, такий безмежний сонячний спокій (*Багр.*).

Варіант 3. Чудно йому (Григорієві). Глянув на себе – він у білій мережаній сорочці. Глянув просто себе – рясно на покутті купчаться святі, прибрані королівськими рушниками, та ще такими, які в його бабусі були, там, у Трипіллі. Там, звідки його вигнано. Там ... на тій рідній, але, мабуть, навіки втраченій землі. Вщипнуло за серце, але й минулося враз.

Справжні королівські рушники на покутті! Різьблений мисник. Піч помальована квітами, межі квітами – два голуби цілуються. Чи два соколи... Два соколи! (*Багр.*).

Варіант 4. Перед хатою цвітуть гвоздики. Насаджені дбайливою дівочою рукою, вони змагаються з пишними тубільними саранками, – червоними, жовтими, фіалковими, що розбіглися ген скрізь по схилах до річки і аж у ліс і перегукуються пишними кольорами серед безлічі інших квітів в морі яскравої зелені, буйної і соковитої. Великими суцільними масивами рожевіє плакун. А з-за хати повиходили

черемхи, – повтікали з тайги і стоять, як дівчата, запишались, завітчані. Стережуть невеличкий город і пасіку – десятків зо два вуликів (*Багр.*).

Варіант 5. Кругом хати снують бджоли, бо кругом хати квіти. Всюди квіти, на землі і вгорі. І всюди є діло для робочих, золотих працівничок, для цих сонячних комах. І над річкою он цвітуть черемхи, видивляються в бистру воду, слухають, як булькає вона по камінцях. Це там, унизу.

Перед хатою плай. Двір не двір – вибитий плай. Не огорожений ніяким тином і без ніяких воріт. Бо тут усе це двір і все це господа – всі ці нетрі, що розіллялись навколо ген сизого високого пасма гір, яке обійшло здалеку хату дугою (*Багр.*).

Варіант 6. Сонце почало припікати. В гущавині ще стояла прохолода, а як переходили голі плаї – сонце засипало гарячим приском, палило. В нетрях стояла тиша, як у церкві. Де-не-де стукне клюй дерево або перелетить сойка чи якась менша пташка. Але пташок у лісі мало. І ніби доповнюючи цю нестачу, раз перелетіла якась звіринка з дерева на дерево. Зірвалась з високої ялинки і, розчепірівшись, мов кажан, пішла-пішла вниз, вниз, а потім з розгону вигналась вгору і вчепилась за стовбур осики, подряпалась швидко вгору (*Багр.*).

Варіант 7. Вже сонечко підбилося вгору і розіклало золоті плями, як шовкові хустки, на галявинах, на стежці, на каменях. Хлопці йшли далеко попереду, як раптом натрапили на велику гадюку, що лежала на стежці. Сіра, з чорними плямами, лежала вона на золотій латці сонячній і грілася собі. Зачувши кроки, враз широко розкрила пащу. Але не підняла голови до хлопців – до небезпеки, як то гадюки завжди роблять, а поклала її на землю. Хлопці здивувалися. Але ще більше здивувалися, коли побачили, як в ту розкриту пащу, мов у нору, почали шмигати манісінькі гадючата, рятуючись від небезпеки (*Багр.*).

Варіант 8. Приголомшений Григорій стояв посеред двору як вкопаний. Відчував, як у грудях сказано билося серце. Так, ніби його кинуто з височенної скелі на землю, в провалля. Змішане почуття тривоги, здивування, сказаного руху, неспокою... – ціла буря найдивовижніших почувань та асоціацій опанувала ним. Помалу буря уляглась, а натомість росло невиразне, бентежне передчуття чогось страшного. Вовчий інстинкт прокинувся, як у того Рушая, і віщував недобре.

Він тормосив чуба, хмури́в брови і стояв так посеред двору, дивлячись в блакитній обрїй, де в сонячній імлі зникли літаки (*Багр.*).

Варіант 9. Григорій у мисливстві намагався забути про все – про свою дурну долю, про невідоме майбутнє, намагався не дивитися вперед, забувши про весь світ. Хай, все одно, там нічого не видно. Ліпше не думати, жити, поки можна, дихати, дивитись на сонце, що сліпило геть, сяючи та мерехтячи в снігах, підставляти груди під вітер, слухати, як шумлять кедри верховіттям... Часто, заслухавшись того шепоту, тієї казки зимової та замилювавшись вивіркою, забув навіть, що йому саме в неї, в ту вивірку, треба стріляти. Вивірка з того мала користь – рятувалась від смерті (*Багр.*).

Варіант 10. Часом назирці (Григорій) йшов за козулею з малим козенятком, стежив за ними геть цілі кілометри, посуваючись, мов тінь, од дерева до дерева, од куща до куща, намагаючись підглядіти, як те козеня почувается на цьому новому для себе світі. Особливо цікаво було, як те козеня натрапило на жабу і стало над нею, розкарячивши ноги; довго дивилось на неї здивовано, витріщивши свої наївні очі з довгими віями, такі, як часом бувають у гарної дівчини; далі не втерпіло і лизнуло жабу язиком. Зовсім як мале дитя. Жаба підскочила, мов опечена, а козеня ще дужче (*Багр.*).

Варіант 11. Височенна, чотириярусна тайга, буйна й непролазна, як африканський праліс, стояла навколо зачарована. Не шелесне лист, не ворухнеться гілка. Сорокаметрові кедри, випередивши всіх у змаганні до сонця, вигнались рудими, голими стовбурами з долішнього хаосу геть, десь під небо і заступили його коронами. Там по них ходило сонце і пливли над ними білі хмари. Слідком за кедрями пнулися велетенські осики та інші листаті гіганти, що, будши нижчі за кедри, творили другий ярус (*Багр.*).

Варіант 12. Якась жура, тиха й задумлива, бродила по цих просіках, поміж жовтими житами, обгородженими низенькими лісками. Никала поза самотніми хатами, що бовваніли ген упри кінці житніх полів. Жовті городи, жовті піски, велетенські несходимі борища і синє небо! Жовте і синє, жовте і синє...

Це навіть не село, а розкидані по просіках межі лісом хатки, самотні оселі, загублені в жовто-синьому царстві. Невідомо звідки несеться задумлива, мрійна пісня поліської жури, невідомо хто, де її співає, бо навіть вулиці в Лютіжі нема, а наче співає її само повітря (*Гум.*).

Варіант 13. Куди не глянеш – обрії, куди не сягнеш оком – жита, пшениці квітнуть. Загубишся серед полів і йдеш, ідеш. Може, так і до кінця землі дійдеш?

Сонце заливає блискучим своїм промінням усе – аж очі мружиш. Над хвилястими пшеничними ланами здіймається безперестань мерехтливе повітря, воно мигтить, наче над вогнем. Наче хліба без вогню, без диму горять і не згорають. Квітують.

Десь на обрїях стоять марева – неіснуючі хутори, села, ліси (Гум.).

Варіант 14. Над містом розкинула золоте павутиння пишна осінь.

Дзвінке сухе повітря розкочувало дитячі вигуки поміж густими лапатими каштанами. Жарке сонце не палило, а золотило й червонило лист у садах та парках. З-поміж дерев на блискучих вулицях визирали вітрини, туго набиті усяким приманливим крамом. Гронами звисав кримський виноград над барилами сибірського масла, рожеві шинки й гігантські жовті сири змагалися з пірамідами вин (Гум.).

Варіант 15. З високого насипу далеко було видно хвилясті рівнини польових жовтуватих ланів... Де-не-де, на тлі цих хвилястих полів підносилися верхівки дерев, що зраджували там, в улоговинах, хутірці. На обрїях різьбилися силуети поодиноких дерев та від миготливого повітря стояли в мареві ліси, села, хутори.

Зовсім близько на цілині, повз насип, на боках висипу буйно росло і квітло всяке зілля, пахощі й барви справляли бенкет. Від цих медоносних і ароматоносних трав було якось п'яно й радісно (Гум.).

Завдання третє

Записати слова фонетичною транскрипцією. Позначити ступінь сонорності кожного звука цифрами (4 – голосний, 3 – сонорний приголосний, 2 – дзвінкий приголосний, 1 – глухий приголосний). Скїсною рисою розбити слова на склади.

Методичні рекомендації

За умовою третього завдання складоподіл потрібно здійснити згідно з теорією сонорності (або акустичною теорією). У зв'язку з цим у словах, попередньо записаних фонетичною транскрипцією, цифрами необхідно позначити ступінь звучності (сонорності) кожного звука, пам'ятаючи при цьому, що в українській мові найбільш звучними є голосні звуки. Серед приголосних найбільш звучні – сонорні, а найменш звучні – шумні глухі приголосні. Отже,

щоб не помилитися в індексах звучності звуків, варто повторити класифікацію приголосних за співвідношенням голосу і шуму в їх утворенні.

При складоподілі слів за акустичною теорією враховують те, що межа між складами проходить у місці різкого спаду звучності сусідніх звуків, наприклад, після голосного (індекс – 4) перед шумним глухим (індекс – 1) або перед шумним дзвінким (індекс – 2).

У межах одного складу звучність зростає, тому вершиною складу є голосний звук, а межа між складами в переважній більшості слів проходить після голосного.

Зразок оформлення завдання:

[с₁ т₁ р₃ е^и₄/б₂ а₄/т₁ и₄/ ... / ... //].

Варіант 1. Янтар, тріска, астма, абрикос, арка.

Варіант 2. Неспокій, цимбали, адвокат, асистент, водограй.

Варіант 3. Андрій, каштан, бактерія, крадькома, щасливий.

Варіант 4. Скубнути, крапка, міністри, різко, голка.

Варіант 5. Аспект, транзит, турбота, баскетбол, дочка.

Варіант 6. Сонечко, прохання, абхазький, ад'ютант, арештант.

Варіант 7. Заслужений, іволга, тітка, куртка, весна.

Варіант 8. Досвід, колиска, берегти, жінка, чистити.

Варіант 9. Шишка, кладка, чорнило, Ялта, ахання.

Варіант 10. Сердечно, менеджмент, Анастасія, їздити, казка.

Варіант 11. Вампір, вапно, вахта, гастрит, мигдаль.

Варіант 12. Компас, пошепки, пінгвін, престиж, рюкзак.

Варіант 13. Перехрестя, синтез, січкаря, узбережжя, розвідка.

Варіант 14. Скрипка, скумбрія, сукня, Іркутськ, уздечка.

Варіант 15. Портфель, фіксація, футляр, швачка, шимпанзе.

Завдання четверте

З'ясувати, чи збігається членування слова на склади з його морфологічною будовою та можливим переносом із рядка в рядок.

Методичні рекомендації

Спочатку слово потрібно записати фонетичною транскрипцією, щоб правильно поділити його на склади. Далі необхідно з'ясувати морфемний склад слова, схематично позначивши корінь, префікси, суфікси і закінчення або записавши слово морфемами через дефіс. Після цього фіксують можливі варіанти переносу слова з рядка в рядок, пам'ятаючи, що при переносі, крім односкладових слів,

виділяють завжди дві частини, які відокремлюють дефісом одна від одної.

Завдання вважається виконаним, якщо студент зробив висновок про те, чи збігається / не збігається фонетичний складоподіл слова з його морфемним членуванням і переносом із рядка в рядок.

Зразок оформлення завдання:

Складоподіл	Морфемне членування	Перенос слова з рядка в рядок
[л'і-т'н'ї]	літ-н-ій	літ-ній

Членування слова на склади не збігається з його поділом на морфемі і переносом з рядка в рядок.

Варіант 1. Усмішка, узбіччя, позаштатний, повістяр, розділ, агрус, лакувати.

Варіант 2. Стежка, повчання, батіжок, мастити, посмішка, танкіст, фермер.

Варіант 3. Шишкар, хатчина, ячмінь, кришталик, бажати, квітневий, роздум.

Варіант 4. Судно, суцвіття, весняний, няньчити, чаклун, шахтар, стрільба.

Варіант 5. Солдат, річка, погруддя, вечеряти, материнський, розкопка, фарба.

Варіант 6. Хатка, свекруха, мавпа, веслувати, нульовий, обхід, служба.

Варіант 7. Аптечка, абзац, дроворуб, глечик, морквяний, підстрибнути, креслення.

Варіант 8. Арабка, зобов'язати, гірник, оленячий, міжгір'я, кільце, сосна.

Варіант 9. Подружжя, берізка, мідний, педагогічний, обсадити, кобза, гірка.

Варіант 10. Свисток, Іванко, випускник, навесні, подружка, мудрий, земля.

Варіант 11. Балкончик, рівний, гіпсовий, перевірити, сусідка, відстріл, ласка.

Варіант 12. Вишня, кільце, жовток, південний, вершник, книжка, обстріл.

Варіант 13. Пекарня, предки, житній, передплата, сідло, скіфський, покриття.

Варіант 14. Супліддя, поглядати, казкар, січневий, сяйво, фірма, таксист.

Варіант 15. Фіалка, торгівля, ледачий, символізувати, тайник, позашкільний, дубки.

Завдання п'яте

Користуючись словником, поставити наголос у поданих словах. Відзначити випадки: а) подвійного наголошування слів; б) зміни лексичного значення слова у зв'язку зі зміною місця наголосу; в) зміни граматичного значення слова у зв'язку зі зміною місця наголосу.

Методичні рекомендації

Для виконання п'ятого завдання потрібно попередньо за словником з'ясувати місце наголосу в кожному слові. Якщо в словнику слово зафіксоване з одним наголосом, закріпленим за певним складом, то достатньо записати це слово і позначити в ньому наголос. Якщо слово вживають із подвійним наголосом, то потрібно записати слова з різними наголосами і позначити а). Коли словник фіксує зміни лексичного чи граматичного значення слова, пов'язані зі зміною місця наголосу у ньому, то варто записати два слова з різними наголосами і позначити відповідно б) чи в).

Зразок оформлення завдання:

Двірнік, двірський і двірській^{а)}, допóвзати і доповзáти^{в)}, дрібнóта, зáхідний і західний^{б)}.

Варіант 1. Абетковий, айва, алкоголь, аналоговий, арахіс, асиметрія, бармен, безкрай, бездоглядний, бесідник, вантажівка, засіяти, зносити, ірис.

Варіант 2. Бешкет, босоніж, бюлетень, валовий, вапняний, вахтер, Вашингтон, вжалити, винар, витрата, відкупорити, зорювати, зрізати, комірник.

Варіант 3. Відправник, врізнобіч, втридорога, газозапальник, гнобити, горілиць, дідівщина, загорода, задуха, заіржавілий, закладка, замішка, звукопровідний, здійснений.

Варіант 4. Заграва, закупорений, замазка, зараз, засуха, застібка, звабливий, звичай, здичавілий, зірвіголова, злидар, змовчати, зцілений, кулик.

Варіант 5. Задирка, знаскоку, значуще, зобов'язання, зозла, зпроміж, зрадливий, зручний, зсередины, зокрема, іконопис, кілька, копчення, лежанка.

Варіант 6. Заможненький, зона, індустрія, їздовий, йогурт, кайдани, казна-де, камбала, каталог, католицький, квадративий, квартал, лежачи, лупа.

Варіант 7. Калиновий, камка, квасолевий, квоктати, кетчуп, кидати, кишка, кілометр, кількарязовий, кістковий, клейковина, коваль, копійка, лютневий.

Варіант 8. Картопляний, козелець, козячий, колія, коноплисько, коромисло, корчма, крановий, кредит, кровоточити, кроїти, кулінарія, курінь, малинівка.

Варіант 9. Косинець, курище, курятина, кухарка, лещата, либонь, лимар, лісничиха, літописний, локшина, маркер, маркетинг, марний, назубок.

Варіант 10. Лебедячий, металургія, мильниця, миршавий, мікробус, мовчанка, набір, недосипати, недоумок, ненавидіти, неодноразовий, обертовий, обруч, омела.

Варіант 11. Накидка, наклейка, оббігати, опоясати, отаман, пагін, пазур, перекис, печінковий, пільговий, пінистий, пугач, пуловер, решето.

Варіант 12. Ненависть, ненаситний, нескладний, пагіння, пазурчик, перевірка, переводити, розвідник, росяний, русло, сальний, свердло, світоглядний, середина.

Варіант 13. Обід, оповідачка, перерізати, сікти, слина, соняшниковий, сосна, старшина, статуя, страсний, стрибнути, судно, тайговий, теплопровід.

Варіант 14. Темнота, тепло, терен, течія, тиснява, трубчастий, фольга, хутро, цвяховий, цегловий, цемент, центнер, циган, цілити.

Варіант 15. Вкладник, вперемішку, вповні, впорожні, завдовжки, закуска, підкидати, тетеря, тіснява, цикловий, чорнослив, чужина, шолом, шофер.

Список умовних скорочень

Багр. – І. Багряний
Біл. – Д. Білоус
Винн. – В. Винниченко
Вовч. – Марко Вовчок
Гл. – Л. Глібов
Гонч. – О. Гончар
Гриз. – А. Гризун
Гум. – Д. Гуменна
Гур. – О. Гуреїв
Гуц. – Є. Гуцало
Загр. – П. Загребельний
Ів. – О. Іваненко
Кол. – В. Коломієць
Кост. – Л. Костенко
Котл. – І. Котляревський
Коц. – М. Коцюбинський
Кул. – П. Куліш
Лепк. – Б. Лепкий
Лубк. – Р. Лубківський
Лук. – М. Луків
Луц. – Д. Луценко
Мал. – А. Малишко
Малан. – Є. Маланюк
Мас. – Т. Масенко
Мирн. – П. Мирний
Мушк. – Ю. Мушкетик
Н. тв. – народна творчість
Ол. – О. Олесь
Павл. – Д. Павличко
Пир. – М. Пироженко
Підм. – В. Підмогильний
Рильськ. – М. Рильський
Рот. – П. Ротач
Самч. – У. Самчук
Сиз. – О. Сизоненко
Сим. – В. Симоненко
Сос. – В. Сосюра
Стол. – Г. Столярчук
Тич. – П. Тичина
Тул. – З. Тулуб
Тют. – Григiр Тютюнник
Укр. – Леся Українка
Харч. – Б. Харчук
Чем. – В. Чемерис
Черн. – І. Чернецький
Шевч. – Валерій Шевчук
Ющ. – І. Ющук

Зміст

Лабораторна робота № 1.....	3
Завдання 1.....	3
Завдання 2.....	4
Завдання 3.....	5
Завдання 4.....	6
Завдання 5.....	7
Лабораторна робота № 2.....	10
Завдання 1.....	10
Завдання 2.....	11
Завдання 3.....	12
Завдання 4.....	13
Завдання 5.....	16
Лабораторна робота № 3.....	19
Завдання 1.....	19
Завдання 2.....	20
Завдання 3.....	21
Завдання 4.....	23
Завдання 5.....	24
Лабораторна робота № 4.....	27
Завдання 1.....	27
Завдання 2.....	28
Завдання 3.....	32
Завдання 4.....	33
Завдання 5.....	35
Список умовних скорочень.....	37